

Gy. Szabó Béla arcai

A három kontinensen — Kínától Mexikóig — számon tartott nagy fametsző nem szereti az ünnepi ódákat. A szerkesztőnek, aki ezúttal „dokumentálódni” jön a hetvenéves művész műtermébe, Gy. Szabó Béla mindjárt ünneprontó kérdést tesz fel: — Fekszik ez a művészet?

— Melyik? — kérdezhetne vissza a látogató, szétnézve a szobában, s elgondolkodva azon a gazdagságon-változatosságon, amelyet a „Gy. Szabó” név kultúránkban közel fél évszázada jelent. A Mester (különben ezt a megszólítást sem kedveli, valóban túlságosan elkoptattuk már), válaszra várva, vagy inkább a kérdést magyarázandó, a híres nemzetközi sakk-nagymestert idézi, jellemző iróniával-öníroniával: — Maróczy mondta, ha egy versenyen húsz világbajnok indul, valakinek utolsóinak is kell lennie...

Nos, Gy. Szabó Béla számtalan „világversenyen” indult már, de a „helyezéseire” igazán nem panaszkodhat. Igaz, volt idő (egyesek tudatában ma is kísért ez a szemlélet), amikor a tájképrajzolók közé akarták „internálni” (ő használja, tiltakozóan ezt a kifejezést), megfedelve arról, hogy munkáinak nagyobb része figurális kompozíció. Valóban szemet gyönyörködtetőek, széles közönséget hódítók Gy. Szabó Béla fába metszett lírai tájai — akárcsak a pasztellek, amelyekből legújabb útivázlat-könyvében, a *Mexikói télben* is közreadott néhányat —, a mély emberismeretről tanuskodó nagy művek kiváltotta döbbenetet azonban a *Liber miserorum* lapozása közben vagy a Dante-sorozat egyes darabjait nézve élhetjük át.

És aztán jöttek a friss meglepetések. A *Korunk* képszerkesztése közben találkoztunk a Barabás Miklós Céh 1937-es kiállításán szerepelt, drámai *Édesanyám* portréjával, valamivel korábban az ugyancsak „a régi” Gy. Szabót idéző kiváló Dsida-illusztrációkkal (a *Bútorokhoz* készítette e vázlatokat). A több mint tízezer levonatot őrző mappák további meglepetéseket tartogatnak: kevesen ismerik a közel négy évtizede remekbe-vésétt Szabédi-arcmost s az újabb arckép-sorozatot, amelynek a szellemes „se füle...” címet adta (a füleket nem véste ki); van köztük egy „füles” is, a zenész Nagy István markáns vonásaival. A kis méretben súlyos ex librisek — megannyi megtiszteltetés a könyvgyűjtőnek.

Az igazi meglepetés még hátravan: a legújabb fametszet, a hajóhintán égiszálló fiút s az alacsonyabbra merészkedő lányt ábrázoló dúc hátán felvázolt új mű, az *Önarckép mexikói görbe tükörben*. Ez a groteszk drámaiság valami újnak a kezdete, ilyet eddig nem láthattunk Gy. Szabó Béla grafikai lapjain. Az évei számát s a régen beérkezetttség megnyugvását nem ismerő művész egyetértően fogadja a szerkesztő észrevételét.

Gy. Szabó tehát újabb arcát mutatja felénk. Ismét az európai rangú, nagy grafikusét, aki nem csupán a ceruza s a véső kezelésében mester, hanem az ember belső világának feltárásában is.

KORUNK

Illyés Kinga műfaja

Szerencsés helyzetben vagyunk, mert egymás után hallgathatjuk a tegnapi és a mai Illyés Kingát, a biztos ízlésű, tehetséges tolmácsolót s a kivételes előadó-művészt, aki már túllépett a közvetítésen — önálló műfajt teremtett a maga számára, legalábbis társalkotói minőségben állt a verset szerető közönség elé. *Fagyöngy* című műsora (melyet két kiadásban nagy példányszámú lemez népszerűsített) várakozásaink igazolása volt: a romániai magyar lírát évek óta ügyszeretettel és értőn megszólaltató fiatal színészno példát adott a puritánul művészi

előadásra; Szilágyi Domokos (a lemezborítón) joggal írhatta: „Illyés Kinga tud valamit — amit manapság mintha a legtöbb költő kezdene elfelejteni. S a legtöbb szavalművész is.“ Ez a valami az élőbeszéd újrafelfedezése a versben, az élőbeszédben pedig „a legősibb mozgásforma: a ritmus“ kiemelése.

Ezzel a műsorával, illetve lemezével azonban Illyés Kinga még valami egyebet is bizonyított: hogy meg tudja különböztetni a tartós értéket a csak divatostól, hogy biztos ízléssel tud „antológiát“ szerkeszteni; a *Fagyöngy* költőinek és verseinek hitele és — ami nem kevésbé fontos — sajátos hangulata van. Horváth István, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Farkas Árpád, Király László versszövegei egyetlen ívbe rendeződtek. A *Tornyót raktam* volt az egyik, a *Kérdések* a másik hídfő, a támpillérek pedig a *Mikor az öregemberek mosakodnak*, a *Férfiak*, a *Fától fáig*, a *Bartók Amerikában*, a *Levél helyett*. Valóban csupa antológia-darab — többségük pontos és mértéktartó interpretálásban; Illyés Kinga lemeze bárhol méltó követe lehet mai romániai magyar költészetünknek.

A *Fagyöngytől* a *Lírai oratóriumig*, legújabb műsoráig Illyés Kinga mégis akkora utat tett meg, hogy ki kell cserélnünk jelzőinket, minősítéseinket. Mindenekelőtt a „pontos és mértéktartó“-t. Mert igaz ugyan, hogy már előbb is megtaláltuk nála az egységre törekvést, a *Fagyöngy* azonban lényegében a hagyományos előadásformát őrizte, tisztította meg, az egyes versek (és költők) egy ívben, ám külön éltek ebben az összeállításban, amelyet csángó népdalok, siratók kötöttek össze. Nos, a *Lírai oratóriumból* eltűnt az „összekötő“ szöveg és ének, azt az Illyés Kingát láttuk-hallottuk a pódiumon, akit sok jó színpadi alakítása után az *Özönvíz* előttben fedeztünk igazán fel.

Túl szimpla volna az új művészi egység magyarázata, ha azt az egyetlen megszólaltatott költő lírájának egységes hangjából próbálnánk levezetni. Kétségtelen ugyan, hogy Szilágyi Domokos *Sajtóértekezletéből* nem volt nehéz nagy horderejű, súlyosan szép verseket összeválogatni („a fájdalom is csak energiaforrás“ szellemében), de Illyés Kinga nem erre vállalkozott; Szilágyi költészetét el nem árulva s ki se árusítva, mint egy igazi rendező-egyéniség a bemutatásra kiválasztott darabot, a maga képére formálta anyagát. (Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy a műsorfüzetben Harag György nevét is olvashatjuk, művészeti tanácsadóként). Akárcsak Szilágyi Domokos a leírt versekben, Illyés Kinga a pódiumon az egyértelműen vállalt helyitől a legfilozofikusabbban és legidőszerűbben egyetemességhez jutott el; s noha az előadó semmit nem módosított szövegben, mégis pontosnak érezzük a költőtárs Lászlóffy Aladár diagnózisát: „Itt Szilágyi Domokos éppoly csodálatos költői világának ad emberi-szent-hangot egy csodálatos előadó-művészi műszer. És elborzasztó, hogy éppen annak a műsorával kapcsolatban mondjuk ki, aki talán a legtöbbet tett, másokkal együtt, a költészet és olvasó közlehozásáért, egymásra találásáért, de ki kell mondanunk, hogy ennek az Illyés Kinga-műszernek, hangszernek, alkatnak, előadói stádiumnak most már csupán ürügy a legcsodálatosabb szöveg is, elképzelhetetlen erőforrás megnyitására, emberi hang és mozdulat kifejezőképességének bizonyítására.“

Bármennyire is az irodalom oldaláról közeledjünk a pódiumművészethez, ezt a fajta „árulást“, „ürügy-találást“ lelkesen üdvözlönnünk kell. Nem arról van szó, mintha Szilágyi Domokos költészetének szüksége volna valamiféle pótszerekre, hatásnövelésre, hanem arról, hogy amiképpen a színház nem azonos a színpadon megszólaltatott drámával, ugyanúgy az előadóművészet sem azonosítható a pódiumról tolmácsolt költői szöveggel. E modern műfajkeresésnek különböző kísérleteivel, eredményeivel találkozhattunk már az utóbbi évek folyamán hazai magyar művészeti életünkben, úgy tűnik azonban, a nagy kiugrás Illyés Kingának sikerült, a *Lírai oratóriumban*; ahogy az *Özönvíz előtt* marosvásárhelyi bemutatója színházi életünkben mérőföldkőnek bizonyult, ugyanúgy mérce lehet Illyés Kinga e teljesítménye is. Talán az sem véletlen, hogy az említett színházi siker két részéről esik újlag szó, bár nyilván másfajta stilizáltság és másképpen érvényesülő expresszionista hatások összjátásából épült ez a nézőket-hallgatókat sokkoló műsor. (Árról külön tanulmányt lehetne írni, miért volt vitathatóan sokkal több a bukaresti magyar tv-adásban látott két részlet, mint az előadótremben, ahol művész és közönség élő kapcsolata megteremtődött.)

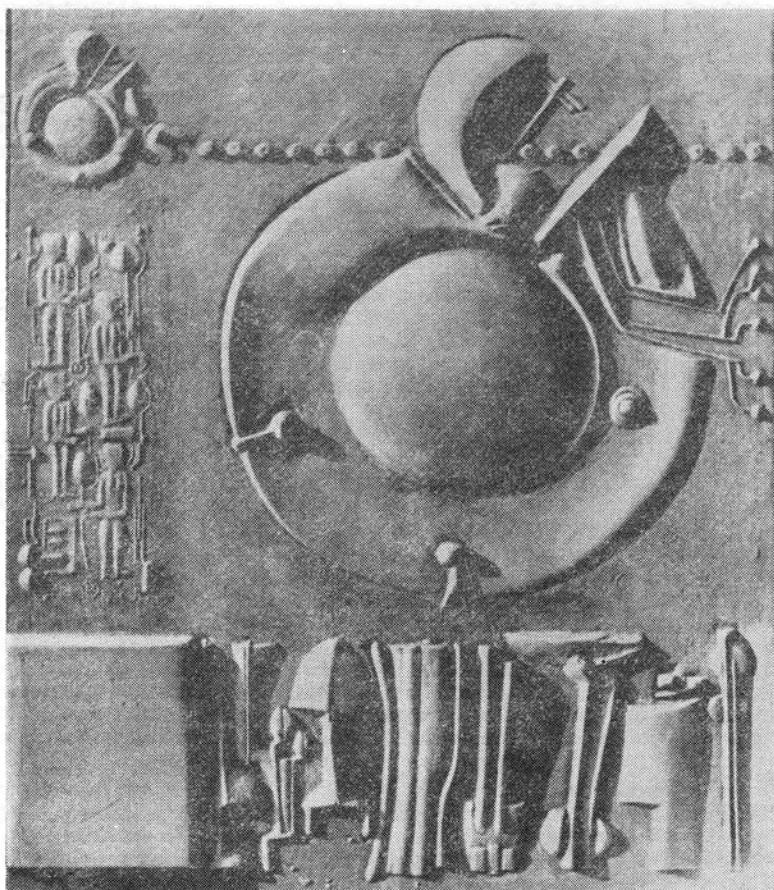
Illyés Kinga *Lírai oratóriuma* nem irodalom és nem színház — a kettő szerencsés, új minőséget, új műfajt teremtő ötvözete. Az élő beszéd már nem egyedül eszköze — mint ahogy a mértéktartást is dialektikusabban értelmezi már: ott ugyanis, ahol az embertelenség és fájdalom nem ismer mértéket, ott az előadóművész sem lehet visszafogott. Csodálatosan széles skálán „játsszik“ Illyés Kinga, elsősorban a hangjával (beszéd- és énekhanggal) s a nyelv lehetőségeivel (például

a ritmus átértelmezésével); metaforikusan, de konkrétan is a balladától a pol-
beatig, s a legmélyebb tragikum átérzésétől a groteszkig terjed ez a skála —
szinkrónban Szilágyi Domokos lírájával.

Ennél többet előadóművészről aligha mondhatunk; a többi részletkérdés, ará-
nyítás, csiszolás kérdése.

Köszönet a műfajteremtőnek.

Kántor Lajos

Gergely István: Ünne